

ขอขอบคุณภาพจาก <https://goo.gl/3PTCWe>

การเปลี่ยนผ่านประเทศไทย : จากรัฐชาติสู่รัฐตลาด¹

Thailand's the transitional from Nation State to Market State

ธโสธร ตู้ทองคำ²

Thasothorn Tootongkam

E-mail: Thasothorn@hotmail.com

พรชัย เทพปัญญา³

Pornchai Dhebpanya

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกเรื่องการเปลี่ยนผ่านประเทศไทย : จากรัฐชาติสู่รัฐตลาด สาขาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

² นักศึกษาปริญญาโทผู้บัณฑิต สาขาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

³ รองศาสตราจารย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของการเปลี่ยนผ่านประเทศไทยจากรัฐชาติสู่รัฐตลาด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการวิจัยเอกสาร (documentary research) และการสัมภาษณ์ (interview) แบบเจาะลึก (in-depth interview) ประชากรวิจัยมาจากบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงของประเทศไทย จากรัฐชาติสู่รัฐตลาด ที่มีความหลากหลาย ทั้งจากชนชั้นนำ นักการเมือง นักวิชาการ พ่อค้านักธุรกิจ ข้าราชการ ประชาชน กลุ่มตัวอย่างจากนักวิชาการที่มีผลงานที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษา พบว่า การเปลี่ยนผ่านจากรัฐชาติสู่รัฐตลาดพิจารณาจากบริบทภายนอกและบริบทภายใน ดังนี้ (1) การเปลี่ยนผ่านประเทศไทยจากบริบทภายนอกที่มีสาเหตุมาจากโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงสามด้าน คือ ด้านการเมือง จากต่างประเทศที่มีการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบของรัฐทั่วโลก การแพร่ขยายแนวคิดการจรรโลงประชาธิปไตย และการปฏิรูปการเมืองเพื่อให้ประชาธิปไตยเข้มแข็ง ด้านเศรษฐกิจ มาจากความเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาระหว่างประเทศที่กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาตามแนวทางทุนนิยม การค้าระหว่างประเทศที่มุ่งเน้นการค้าเสรี การเงินระหว่างประเทศที่ก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในเอเชียใน พ.ศ. 2540 การลงทุนระหว่างประเทศจากบทบาทของบริษัทข้ามชาติ และความช่วยเหลือระหว่างประเทศจากการรับความช่วยเหลือของประเทศไทยภายหลังวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจใน พ.ศ. 2540 ด้านสังคม มาจากการเพิ่มบทบาทของประชาสังคมที่มีผลกระทบทุกด้าน (2) การเปลี่ยนผ่านประเทศไทยจากบริบทภายในที่นำไปสู่การปรับตัวของประเทศสามด้าน คือ ด้านการเมือง มาจากการถือกำเนิดของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 นำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงของรัฐอย่างกว้างขวาง ด้านเศรษฐกิจ มาจากบทบาทของกลุ่มทุนที่ครอบงำรัฐภายหลังชัยชนะในการเลือกตั้งของพรรคไทยรักไทยใน พ.ศ. 2544 ด้านสังคม มาจากการแทรกแซงของรัฐจนกลายเป็นประชาสังคมโดยรัฐ

คำสำคัญ: เปลี่ยนผ่าน, ประเทศไทย, รัฐชาติ, รัฐตลาด

Abstract

The objective of this research is to study the context of Thailand's transition from the national state to the market state. These study was conducted by a qualitative research and using a documentary research technic and in-depth interview technic. The research population comes from a diverse person with knowledge of the changes situation from the national state to the market state such as the elite person, politicians, academics, businessmen, merchants, public officials, and scholars whose work involved.

The study found that the transition from national state to market state can considering into external context and internal context. (1) The transition in the context of external factor is come from globalization. These factor can be considering as 3 categories. First, the political of other countries that adopt the composition of its state worldwide, the diffusion of sustain democracy concept, the political reforms to strengthen democracy. Second, changes in the economic by development of international in order to point its strategy that follow by capitalism, international trade focused on free trade, international monetary causing the economic crisis in Asia in 1997. Third, social that result from increasing role of civil society and affecting all aspects. (2) The transition of internal context of Thailand. This context led to the adaptation of the country in 3 categories. First is political, the advent of the constitution of the Kingdom of Thailand BE 2540 led to widespread changes in Thailand state. Second, Economic factor that result from role of the capital group overwhelming electoral victory of the Thairakthai Party in BE 2544. Third, Social factor, result from the interference of the state into civil society by the state.

Keywords: Transitional, Thailand, Nation State, Market State

ความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์จากสาเหตุที่ประเทศไทยไม่เคยเป็นอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจตะวันตก ประเทศไทยไม่มีการปฏิวัติพลิกแผ่นดินที่นำไปสู่การถอนรากถอนโคนโครงสร้างสังคมการเมือง ประเทศไทยไม่ถูกบังคับจากภายนอกให้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม และประเทศไทยไม่ได้รับผลกระทบจากสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง และสงครามโลกครั้งที่สอง ที่กลายเป็นจุดตัดสำคัญของประเทศ (ลิขิต อีร์เวคิน, 2537 : 2) ทำให้ประเทศไทยมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่ต่อเนื่องจากอดีต ทำให้ประเทศไทยเปลี่ยนผ่านจากรัฐจารีตสู่รัฐชาติช่วงนับตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงจากรัฐศักดินา รัฐปลูกข้าว และรัฐพิธีกรรม สู่รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ภายหลังเป็นรัฐประชาธิปไตยหรือเป็นรัฐเผด็จการภายใต้ระบอบรัฐธรรมนูญภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 รัฐทุนนิยม และรัฐที่สถาปนาชุมชนร่วมในจินตนาการเป็นสังคมเชิงเดี่ยว การขยายตัวของทุนจากปัจจัยทางเศรษฐกิจควบคู่กับการขยายตัวของประชาธิปไตยจากการเมืองเป็นความเปลี่ยนแปลงจากโลกาภิวัตน์ทำให้ประเทศไทยมีแนวโน้มก้าวสู่รัฐตลาดที่ถือกำเนิดอย่างมีนัยสำคัญนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2533 นำมาสู่การถือกำเนิดของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจเพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงจากการขยายตัวของทุนจนก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ นำมาสู่บทบาทของทุนที่ขับเคลื่อนความเปลี่ยนแปลงของประเทศไทยที่ก่อให้เกิดแนวคิดบรรษัทประเทศไทย

ความเปลี่ยนแปลงของประเทศไทยก่อให้เกิดแนวคิดบรรษัทประเทศไทย (Thailand Inc.) (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2544) จากบทบาทของทุน คือ ทุนข้ามชาติและทุนชาติที่ก้าวสู่ทุนข้ามชาติ มีบทบาททางการเมืองสูง ภายหลังการล่มสลายของกลุ่มทุนธนาคารที่มีบทบาทระหว่าง พ.ศ. 2504 ถึง 2540 ภายหลังวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจใน พ.ศ. 2540 แทนที่ด้วยกลุ่มทุนสื่อสาร ถึงจุดสูงสุดจากการจัดตั้งพรรคไทยรักไทยใน พ.ศ. 2541 นำมาสู่ชัยชนะในการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2544 และจัดตั้งเป็นรัฐบาลระหว่าง พ.ศ. 2544 ถึง พ.ศ. 2549 นำประเทศไทยเปลี่ยนแปลงจากรัฐชาติสู่รัฐตลาด จากความเปลี่ยนแปลงของสถาบันและกระบวนการทางการเมืองของประเทศ นับเป็นกระบวนทัศน์ที่เปลี่ยนแปลง (paradigm shift) อย่างโดดเด่น ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงเป็นวงกว้าง ก่อให้เกิดการตลาดทางการเมือง (political marketing) นับตั้งแต่การกำหนดให้พรรคการเมืองต้องวางตำแหน่ง (positioning) ให้เหมาะสมกับตำแหน่งที่เหมาะสม การกำหนดพรรคการเมืองและนโยบายให้เสมือนหนึ่งเป็นสินค้า (product) ที่นำเสนอ ประชาชนที่ออกเสียงลงคะแนน (voter) เป็นผู้บริโภค (consumers) ที่มีเหตุผลตามหลักทางเลือกสาธารณะ (public choice) มีการนำหลักการ

การตลาด 4P ที่ประกอบด้วย สินค้า (product) ราคา (price) ช่องทางการจัดจำหน่าย (place) และการส่งเสริมการตลาด (promotion) เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ที่มีการประยุกต์ใช้ทางการเมืองอย่างกว้างขวาง การปรับปรุงการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนในฐานะผู้บริโภค ทำให้การปรับเปลี่ยนบทบาทรัฐมีความสำคัญ แต่การเปิดกว้างทางการเมือง นำมาสู่ความล้มเหลวและปัญหาของประชาธิปไตยภายหลังชัยชนะของพรรคไทยรักไทยซึ่งมีนโยบายและแนวทางประชานิยมและเสรีนิยมใหม่ในการเลือกตั้งทั่วไปใน พ.ศ. 2544 และ 2548 จนก่อให้เกิดคำถามถึงการเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาการของประชาธิปไตยทั้งผลประโยชน์ทับซ้อน การฉ้อราษฎร์บังหลวง การสร้างคะแนนนิยมจากรากหญ้า นับเป็นสาเหตุหนึ่งที่น่ามาสู่การรัฐประหารในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ทำให้ระบอบการปกครองของประเทศไทยไม่เป็นที่ยอมรับจากนานาประเทศ แต่ความขัดแย้งทางการเมืองที่ต่อเนื่องทำให้สภาพการเมืองมีความเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางจนกลายเป็นที่มาของปัญหาทั้งความรุนแรง บทบาทของรัฐสภา ศาล กองทัพ และองค์กรการตามรัฐธรรมนูญ ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างกว้างขวางตามมาภายหลัง แสดงถึงความเปลี่ยนแปลงของประเทศไทยจากรัฐชาติสู่รัฐตลาด

ความเปลี่ยนแปลงจากบริบทที่เป็นการกระทำ ปฏิสัมพันธ์ ระหว่างสภาพแวดล้อม กับสิ่งที่ศึกษา ทั้งจากภายนอกและภายใน นับเป็นที่มาของบทความเรื่องการเปลี่ยนผ่านประเทศไทย : จากรัฐชาติสู่รัฐตลาด

แนวคิดทฤษฎีที่สำคัญ ประกอบด้วย (1) แนวคิดรัฐชาติ คือ องค์ภาพที่ประกอบเป็นประชาคมทางการเมือง ได้แก่ ดินแดน ประชากร อำนาจอธิปไตย รัฐบาล ที่ประชาชนหรือผู้คนภายในรัฐมีความภักดีและความผูกพันจากเชื้อชาติ ประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต ร่วมกัน มาจากรัฐที่หมายถึงประชาคมทางการเมืองที่ประกอบด้วยดินแดน ประชากร รัฐบาล และอำนาจอธิปไตย และชาติที่หมายถึงความผูกพันของประชากรที่มาจากเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ สายโลหิต ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต ร่วมกัน (2) แนวคิดทุนนิยม แนวคิดที่ว่าด้วยปัจจัยการผลิตที่นำมาสู่การสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ มาจากพัฒนาการของระบบเศรษฐกิจจากการแลกเปลี่ยนสินค้า การปฏิเสธรากเหง้าจากรัฐ การเน้นบทบาทของเอกชน ก่อให้เกิดการสะสมทุน การแพร่ขยายของแนวคิดเสรีนิยมใหม่ (neo-liberalism) ที่มหาอำนาจและองค์กรระหว่างประเทศมีบทบาทสถาปนาการค้าเสรีและตลาดเสรี และบทบาทของทุนขับเคลื่อนความเปลี่ยนแปลงภายในรัฐ ทำให้ทุนมีบทบาทครอบงำรัฐ (Jessop, 1982 : 7-33) (3) โลกาภิวัตน์ คือ กระแสโลกที่มีสาเหตุจากการขยายตัวของทุนและเทคโนโลยีสารสนเทศที่นำมาสู่การปกครองแบบเสรีนิยมประชาธิปไตยจากการมีส่วนร่วมทางการเมือง ระบบ

เศรษฐกิจแบบเสรีนิยม และการเน้นสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อม (Ohmae, 1990 : 1-223)
(4) รัฐตลาด หมายถึง รัฐที่ปรับตัวและเปลี่ยนแปลงจากความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่เป็นปัจจัยภายนอกส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนภายใน เพื่อให้การส่งออกขับเคลื่อนความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความมั่งคั่งภายในประเทศ (Babbitts, 2003 : 383-391)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมถึงเอกสารที่เกี่ยวข้อง ที่สำคัญ คือ (1) วิทยานิพนธ์เรื่องโลกาภิวัตน์เสรีนิยมใหม่กับความพ่ายแพ้ของประเทศไทย ของวินัย ผลเจริญ (2550 : (1)) ที่ผลการศึกษาพบว่าโลกาภิวัตน์ที่มาจากแนวคิดเสรีนิยมใหม่ทำให้นโยบายของประเทศไทยเอื้อประโยชน์ให้กับทุนข้ามชาตินำมาสู่ความพ่ายแพ้ต่อพลังจากภายนอก (2) วิทยานิพนธ์เรื่องนโยบายการหาเสียงแนวประชานิยมกับอำนาจทางเศรษฐกิจ : การศึกษาเชิงเศรษฐกิจการเมืองเกี่ยวกับความสำเร็จในการเลือกตั้งของพรรคไทยรักไทย ของบุญธรี ยี่หะมะ (2547 : ง) ที่ผลการศึกษาพบว่าวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจใน พ.ศ. 2540 ทำให้พรรคไทยรักไทยเลือกกลยุทธ์ประชานิยมนำมาสู่ชัยชนะในการเลือกตั้ง (3) วิทยานิพนธ์เรื่องการเมืองของนโยบายการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย ของวรพลชัย ไรจนพล (2551 : ง) ที่ผลการศึกษาพบว่า การเลือกตั้งและเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ทำให้ทุนผูกขาดมีบทบาทครอบงำนโยบายของรัฐ (4) ตำราเรื่องวิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย ของลิขิต ธีรเวคิน (2537 : 1-266) ที่อธิบายและวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ทางการเมืองการปกครองของประเทศไทย (5) ตำราเรื่องรัฐของชยอนันต์ สมุทวณิช (2533 : 1-320) ที่อธิบายและวิเคราะห์รัฐจากแง่มุมที่หลากหลาย (6) หนังสือเรื่องจากรัฐชาติสู่รัฐตลาดของชยอนันต์ สมุทวณิช (2444 : 1-111) ที่อธิบายและวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของรัฐจากอดีตสู่ปัจจุบันและมีประเทศไทยเป็นกรณีศึกษา (7) หนังสือเรื่องรัฐทุนนิยม : ทฤษฎีและวิธีแบบมาร์กซิสต์ (The capitalist state : Marxist theories and method) ของเจสซอบ (Jessop, 1982 : 7-33) ที่อธิบายทฤษฎีทุนนิยมผูกขาดและครอบงำรัฐ (8) หนังสือเรื่องโลกไร้พรมแดน : อำนาจและยุทธศาสตร์ในความเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจ (The Borderless World : Power and Strategy in the interlinked Economy) ของโอเม (Ohmae, 1990 : 1-233) ที่อธิบายความเปลี่ยนแปลงจากโลกาภิวัตน์ที่ทำให้เศรษฐกิจโลกเปลี่ยนแปลง (9) หนังสือเรื่องโล่ของวีรบุรุษอาร์คิลีส : สงคราม สันติภาพ และสาเหตุทางประวัติศาสตร์ (The Shield of Achilles : War Peace and the Course of History) ของแบบิท (Babbitt, 2003 : 1-922) ที่อธิบายและวิเคราะห์สงคราม สันติภาพ และประวัติศาสตร์ และส่วนหนึ่งนำเสนอรัฐตลาดที่ความเปลี่ยนแปลงจากสภาพแวดล้อม ปัจจัย และบริบทภายนอก ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงกับรัฐ (10) บทความเรื่องประชาสังคมและพัฒนาการของประชาธิปไตย (Civil Society and

Development of Democracy) ของแลร์รี่ ไดมอนด์ (Diamond, 1997 : 29-52) ที่อธิบายบทบาทของประชาสังคมต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยเรื่องการเปลี่ยนผ่านประเทศไทย : จากรัฐชาติสู่รัฐตลาด มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อศึกษาบริบทของการเปลี่ยนผ่านประเทศไทยจากรัฐชาติสู่รัฐตลาด

วิธีการศึกษา

การวิจัยเรื่องการเปลี่ยนผ่านประเทศไทย : จากรัฐชาติสู่รัฐตลาด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) มาจากกระบวนทัศน์ทางเลือก (alternative paradigm) ที่มีวิธีการแบบอุปนัย (inductive) (ชาย โพธิ์สิตา, 2547 : 31-33) เพื่อพัฒนาตัวแบบของข้อค้นพบ ส่วนหนึ่งเป็นการอธิบายและวิเคราะห์ตามแนวทางประวัติศาสตร์ (historical approach) ที่เป็นการวิจัยเอกสาร (documentary research) และการสัมภาษณ์ (interview) ที่นำไปสู่การพรรณนา (descriptive research) อธิบาย วิเคราะห์ สังเคราะห์ จากการวิจัยเชิงคุณภาพ นำไปสู่การกำหนดแบบการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือการวิจัย การตรวจสอบเครื่องมือ การตรวจสอบข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

(1) แบบการวิจัยมาจากให้คุณค่ากับปรากฏการณ์นิยม (phenomenology) ด้วยวิธีวิทยา (methodology) จากการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) (โยธิน แสงวงศ์, 2554 : 1-3) นำมาสู่การกำหนดเทคนิคการวิจัย (technique research) ที่สำคัญสองเทคนิค คือ การวิจัยเอกสาร จากการเลือกเอกสารการวิจัย และการสัมภาษณ์ จากการเลือกบุคคลหลักเพื่อสัมภาษณ์ (ก) การวิจัยเอกสาร เป็นเนื้อหาที่เรียบเรียงเป็นร้อยแก้วจากความเรียงที่เป็นต้นฉบับที่เขียนที่เป็นสัญลักษณ์ หรือตัวแทนถ้อยคำ (Scott, 1990 : 12-13) ที่ประกอบด้วยเอกสารชั้นต้น ที่สำคัญ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. 2541 และเอกสารชั้นรอง จากบทความ หนังสือ ตำรา ภาคนิพนธ์ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ งานวิจัยอื่น หรือเอกสารอื่น ที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ การเลือกเอกสาร ผู้วิจัยเลือกเอกสารตามกรอบความคิด (conceptual framework) จากแหล่งข้อมูลที่สำคัญที่จำแนกออกตามประเภทของสื่อ แบ่งออกเป็นสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (ข) การสัมภาษณ์ เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม (field research) เป็นเรื่องที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจง ทำให้ผู้วิจัยทำความเข้าใจเนื้อหาที่เพียงพอ สอดคล้องกับคำถามวิจัย หรือโจทย์วิจัย ที่เป็นที่มาของหัวข้อวิจัย วัตถุประสงค์วิจัย ขอบเขตวิจัย และกรอบความคิด กำหนดให้เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสัมภาษณ์แนวลึก (in-depth

interview) เพื่อความเข้าใจปรากฏการณ์ เพื่อนำมาสู่การบรรยาย อธิบาย ตีความ วิเคราะห์ สังเคราะห์ อย่างครบถ้วนรอบด้าน

(2) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรการวิจัยมาจากบุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงของประเทศไทย จากรัฐชาติสู่รัฐตลาด ที่มีความหลากหลาย ทั้งจากชนชั้นนำ นักการเมืองนักวิชาการ พ่อค้านักธุรกิจ ข้าราชการ ประชาชน การคัดเลือก กลุ่มตัวอย่างคัดเลือกตัวอย่างแบบไม่ใช่ความน่าจะเป็น (non-probability sampling) จำนวน 10 คน ด้วยรูปแบบหรือวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงหรือการสุ่มที่มีจุดมุ่งหมาย (purposive sampling) โดยผู้วิจัยเลือกนักวิชาการที่มีประสบการณ์และล้วนแล้วแต่มีผลงานที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวพัน สัมพันธ์ กับความเปลี่ยนแปลงของประเทศไทยสู่รัฐตลาด สมัยที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และความเปลี่ยนแปลงภายหลัง

(3) เครื่องมือการวิจัย เครื่องมือของการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) ที่พัฒนามาจากการรอบความคิด ที่ถอดแบบจากวัตถุประสงค์การวิจัย เป็นการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก และเสมือนเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structure interview) เพราะกำหนดประเด็นคำถามล่วงหน้า ตามวัตถุประสงค์และกรอบความคิด เพื่อความครบ ถ้วนและครอบคลุม แบบสัมภาษณ์ แบ่งคำถามเป็นสองส่วน คือ ข้อมูลทั่วไป (general data) กับข้อมูลทางเทคนิค (technical data) หรือข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ (analysis data) ข้อมูล ทั่วไป คือ ข้อเท็จจริง เรื่องราว ที่เป็นพื้นฐานของผู้ถูกสัมภาษณ์ ประกอบด้วย เพศ อาชีพ อายุ รายได้ การศึกษา และข้อมูลทางเทคนิค หรือข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ คือ ข้อเท็จจริง เรื่องราว ของผู้ถูกสัมภาษณ์ให้ตามคำถามที่กำหนดจากวัตถุประสงค์การวิจัย จากบริบทของการเปลี่ยน ผ่านประเทศไทย : จากรัฐชาติสู่รัฐตลาด แบ่งเป็น ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน

(4) การตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยการเปลี่ยนผ่านประเทศไทย : จากรัฐชาติ สู่รัฐตลาด มาจากการตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ เพื่อความไว้วางใจคุณภาพการออกแบบ การวิจัย (trustworthiness) ที่แบ่งออกเป็นสองส่วน คือ ความเที่ยง หรือความเที่ยงตรง (validity) กับความเชื่อมั่น หรือความน่าเชื่อถือ (reliability) (ก) ความเที่ยง หรือความเที่ยงตรง หรือความถูกต้อง คือ คุณสมบัติ คุณลักษณะ ของเครื่องมือที่วัด มีความเหมาะสม ความเป็นจริง ความถูกต้อง (Neuman 2003 : 182) แม่นยำ สอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการวัด (จุมพล นิธิมพานิช, 2548 : 207) (ข) ความน่าเชื่อถือ (reliability) คือ ความสอดคล้องกัน หรือความสอดคล้องต้องกัน หรือความพ้องกัน หรือความคล้ายคลึงกัน ของผลหรือผลลัพธ์ จากก่อน หรือระหว่าง หรือภายหลังการวัด (Silverman, 2013 : 302)

(5) การตรวจสอบข้อมูล แบ่งเป็น (ก) การตรวจสอบข้อมูลเอกสาร มาจากการ ตั้งคำถามของผู้วิจัยที่มีต่อในเรื่องหรือหัวข้อที่สำคัญ ดังนี้ (สุภางค์ จันทวานิช, 2535 : 108)

(1) ประวัติความเป็นมา (2) ความสำคัญ (3) ความครบถ้วนสมบูรณ์ (4) บุคคล หรือกลุ่มบุคคล หรือหน่วยงาน หรือองค์การ หรือสถาบัน ที่รับผิดชอบจัดทำ (5) วัตถุประสงค์การจัดทำ (6) กลุ่มเป้าหมายของบุคคล หรือกลุ่มบุคคล หรือหน่วยงาน หรือองค์การ หรือสถาบัน ที่รับผิดชอบจัดทำเอกสาร (7) แหล่งข้อมูลเอกสาร (8) การแก้ไขเอกสาร (9) การตีพิมพ์ใหม่ (10) ความรู้ ความเข้าใจ ความเชื่อทัศนคติ ค่านิยม อคติ ความลำเอียง ของกลุ่มบุคคล หรือหน่วยงาน หรือองค์การ หรือสถาบัน ที่รับผิดชอบจัดทำเอกสาร (11) การบรรยาย อธิบายตีความ วิเคราะห์ สังเคราะห์ ของบุคคล หรือกลุ่มบุคคล หรือหน่วยงาน หรือองค์การ หรือสถาบัน ที่รับผิดชอบจัดทำเอกสาร (ข) การตรวจสอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ มาจาก (Goetz and LeCompte, 1984 ; Guba and Lincoln, 1989 ; Kirk and Miller 1986 ; McMillan and James 1984 ; วรพิทย์ มีมาก, 2548 : 164-165) การตรวจสอบจากผู้ให้ข้อมูล การตรวจสอบจากผู้ร่วมวิชาชีพ การตรวจสอบจากภายนอกการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้เชี่ยวชาญ ช่วงเวลาที่ใช้ เป็นช่วง หรือระยะเวลา ที่เพียงพอ กับการศึกษาจากงานวิจัย ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง เป็นความสัมพันธ์ทางตรรกะของชุดข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการตรวจสอบแบบสามเหลี่ยม (triangulation)

(6) การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งเป็นสองส่วน คือ (ก) การบริหารจัดการข้อมูลเพื่อเตรียมการสู่การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งขั้นตอนเป็นห้าขั้นตอน ประกอบด้วย (จุฬพล นิธิพานิช, 2548 : 231-232) การจัดกระทำข้อมูล (data processing) การตรวจสอบความเพียงพอของข้อมูล การจัดเตรียมข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ การใช้กรอบความคิดวิเคราะห์ และการเตรียมการเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล (ข) การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์ แบ่งเป็นสองระยะ คือ (กัญญา ลินทรตินกุล และวรรณภา โพธิ์น้อย, 2544 : 136-138) การวิเคราะห์ระหว่างเก็บข้อมูล (Bogdan and Biklen, 1998 ; S. B., 1988 : 124-125) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ผู้วิจัยตัดสินใจกำหนดกรอบความคิด ขอบเขตการศึกษา ให้แคบลง ชัดเจน กระชับกับการวิเคราะห์ภายหลังการเก็บข้อมูล เป็นการจำแนกและการจัดระบบข้อมูล (typology)

นิยามศัพท์เฉพาะ

รัฐชาติ คือ องค์ภาพของโครงสร้างและกระบวนการทางการเมือง โครงสร้างทางการเมืองหมายถึงองค์ประกอบสำคัญที่ประกอบเป็นองค์ภาพของประเทศไทย ส่วนหนึ่งเป็นตัวแสดง กลุ่ม องค์กร สถาบัน ในระบบการเมืองและสภาพแวดล้อม และกระบวนการที่หมายถึงแนวทาง ขั้นตอน ความสัมพันธ์ และปฏิสัมพันธ์ของกลุ่ม องค์กร สถาบัน ที่เป็นแบบแผน การปฏิบัติร่วมกัน เป็นพลวัต พัฒนาการความเปลี่ยนแปลง ที่เน้นที่สถาบันทางการเมือง ประกอบด้วย พรรคการเมือง รัฐสภา รัฐบาล และระบบราชการ และกระบวนการ

ทางการเมือง ที่สำคัญ คือ การเลือกตั้ง ที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับประชาชน ภาคประชาชน หรือประชาสังคม

รัฐตลาด คือ ประชาคมทางการเมืองที่ทุนนิยมขับเคลื่อนความเปลี่ยนแปลงผ่านสถาบันและกระบวนการทางการเมือง มีจุดสูงสุดสมัย พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ระหว่าง พ.ศ. 2544 ถึง 2549 หัวหน้าพรรคไทยรักไทย และพรรคไทยรักไทย จากแนวคิดประชานิยม ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในสถาบันทางการเมืองและกระบวนการทางการเมืองที่เสมือนหนึ่งเป็นตัวแทนของรัฐ ที่สำคัญ ประกอบด้วย พรรคการเมือง การเลือกตั้ง รัฐสภา รัฐบาล ระบบราชการ และประชาสังคม ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงประเทศในภาพรวม

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า การเปลี่ยนผ่านจากรัฐชาติสู่รัฐตลาดแบ่งเป็นการเปลี่ยนผ่านจากบริบทภายนอกและบริบทภายใน

(1) การเปลี่ยนผ่านประเทศไทยจากบริบทภายนอก แบ่งเป็นสามด้าน ประกอบด้วย ด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

(1.1) ด้านการเมือง แบ่งเป็น รัฐ ระบอบประชาธิปไตย และการปฏิรูปการเมือง

(1.1.1) รัฐ การถือกำเนิดของรัฐสมัยใหม่ที่เป็นรัฐชาติ นำมาสู่การกำหนดรูปแบบเป็นรัฐเดี่ยว สหพันธรัฐ หรือสมาพันธรัฐ มีระบอบการปกครองที่เป็นประชาธิปไตยหรือเผด็จการ ความขัดแย้งทางด้านอุดมการณ์ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ที่นำไปสู่ช่วงสงครามเย็น ทำให้แบ่งเป็นรัฐประชาธิปไตยกับรัฐเผด็จการ รัฐทุนนิยมกับรัฐสังคมนิยม เท่ากับจำกัดการขยายตัวของการปกครองระบอบประชาธิปไตยหรือระบบการเมืองแบบเสรีนิยม ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมหรือเศรษฐกิจแบบทุนนิยม การล่มสลายของระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์นำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงจากโลกาภิวัตน์

โลกาภิวัตน์ทำให้องค์ประกอบของรัฐเปลี่ยนแปลง นับตั้งแต่

(ก) ดินแดน จากการแสวงหาความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์นำไปสู่การจัดตั้งกลุ่มความร่วมมืออนุภูมิภาค (sub-region) ที่สำคัญ คือ สามเหลี่ยมเศรษฐกิจ สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ ห้าเหลี่ยมเศรษฐกิจหกเหลี่ยมเศรษฐกิจ และอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (ข) ประชากร จากการอพยพย้ายถิ่นฐานหรือตั้งถิ่นฐานนำไปสู่การเพิ่มความสำคัญของผู้อพยพหรือแรงงานข้ามชาติที่เป็นปัญหามานับการ (ค) รัฐบาล จากปัจจัยภายนอกที่สำคัญ คือ ธนาการโลกที่มีแนวคิดธรรมาภิบาล (good governance) (ง) อำนาจอธิปไตย ที่ลดความ

สำคัญลงเพราะปัจจัยภายนอก จากตัวแสดงที่เป็นรัฐ คือ ประเทศมหาอำนาจ ตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐที่สำคัญ คือ องค์การระหว่างประเทศ กลุ่มความร่วมมือ บรรษัทข้ามชาติ และประชาสังคมที่สำคัญ คือ องค์การพัฒนาเอกชน

(1.1.2) ระบอบประชาธิปไตยจากความเปลี่ยนแปลงภายหลังสงครามเย็น ก่อให้เกิดการแพร่ขยายแนวคิดการจรรโลงประชาธิปไตย (democratization) ที่ทำให้ประชาธิปไตยเข้มแข็ง (consolidating democracy) เท่ากับเพิ่มอำนาจประชาชนจากการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง แก้ไข เพิ่มเติม ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ จากการควบคุมตรวจสอบและถ่วงดุลกันการเมืองที่มาจาก การเลือกตั้ง ที่เป็นประชาธิปไตยทางอ้อม (Indirect democracy) หรือประชาธิปไตยแบบตัวแทน (representative democracy) และการเปลี่ยนแปลง ลดรูป แปลงสภาพ ที่นำไปสู่การเพิ่มอำนาจของประชาชน จากการริเริ่มเสนอกฎหมาย (Initiative) การทำประชามติ (Referendum) การทำประชาพิจารณ์ (public hearing) การถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (recall) และการคัดค้านกฎหมาย (veto) ที่เป็นประชาธิปไตยทางตรง (direct democracy) ดังที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญหลายประเทศที่สำคัญ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ของประเทศไทย

(1.1.3) การปฏิรูปการเมือง เป็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างค่อยเป็นค่อยไปเพื่อแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ นำไปสู่การสร้าง ความเข้มแข็งให้กับระบอบการปกครอง (ลิขิต ชีรวะดิน, 2528 : 140-154) แนวทางการปฏิรูปการเมืองที่สำคัญ คือ รัฐธรรมนูญนิยม (constitutionalism) เพราะทำให้รัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นเครื่องมือกำหนดรูปแบบการปกครองและกลไกเพื่อเป็นโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure) จัดตั้งองค์กรและสถาบันทางการเมืองของรัฐ เน้นรัฐธรรมนูญในฐานะกฎหมายสูงสุดเพื่อปกครองประเทศ นำมาสู่ความเปลี่ยนแปลง จากการวางระบบรัฐสภาแบบดั้งเดิม (classical parliamentary system) ที่อ่อนแอ ทำให้กลายเป็นระบบรัฐสภาที่มีเหตุผล (rationalized parliamentary system) เพื่อควบคุมพฤติกรรมของนักการเมือง (คณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย (คปป.), 2537 : 4-6) แต่เท่ากับเพิ่มและเปิดโอกาสให้นักการเมืองและพรรคการเมืองอุดมการณ์หรือแนวทางอื่น ที่สำคัญ คือ ประชานิยม (populism) ชนะการเลือกตั้งอย่างกว้างขวาง นับตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 20 และประเทศไทย นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 21

(1.2) ด้านเศรษฐกิจ ด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศ แบ่งออกเป็นห้าด้าน ประกอบด้วย การพัฒนาระหว่างประเทศ การค้าระหว่างประเทศ การเงินระหว่างประเทศ การลงทุนระหว่างประเทศ และความช่วยเหลือระหว่างประเทศ (ธโรธร ตูทองคำ, 2556 : 12-12 – 12-50)

(1.2.1) การพัฒนาระหว่างประเทศ ความปรารถนาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การฟื้นฟูประเทศ การหลุดพ้นจากความล้าหลัง ความด้อยพัฒนา ของประเทศที่เป็นเอกราช ประเทศที่เป็นสมรภูมิ ประเทศที่หลุดพ้นจากการเป็นอาณานิคม ที่สำคัญนับตั้งแต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองส่วนหนึ่งมีนัยต่อการหลุดพ้นการครอบงำหรือแทรกแซงการแพร่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์ นำมาสู่การกำหนดยุทธศาสตร์รัฐนำการพัฒนา (Developmental States : DS) ที่แบ่งเป็นยุทธศาสตร์อุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า (Import Substitution Industrialization : ISI) และยุทธศาสตร์อุตสาหกรรมเพื่อส่งเสริมการส่งออก (Export Oriented Industrialization : EOI) นำสู่ความสำเร็จจากการพัฒนาประเทศ จำนวนหนึ่งก้าวสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วหรือประเทศกำลังพัฒนาระดับก้าวหน้า (Advance Developing Countries) ที่สำคัญ คือ ยุโรปในทศวรรษที่ 2493 หรือ 1950 ญี่ปุ่นในทศวรรษที่ 2503 หรือ 1960 กลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่ในลาตินอเมริกา (Latin American NICs) ในทศวรรษที่ 2513 หรือ 1970 ประเทศอุตสาหกรรมใหม่ของเอเชีย (Asian NICs) ในทศวรรษที่ 2523 หรือ 1980 มาเลเซียและประเทศไทย ในทศวรรษที่ 2533 หรือ 1990 ขณะที่ประเทศที่ยึดถือแนวทางการพัฒนาตามระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมล้มเหลว นำไปสู่การปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ เริ่มจากสาธารณรัฐประชาชนจีน ลาว และเวียดนาม

(1.2.2) การค้าระหว่างประเทศ ความล้มเหลวจากการจัดตั้งองค์การการค้าระหว่างประเทศ (International Trade Organization : ITO) ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง นำมาสู่การการจัดการประชุมความตกลงทั่วไปว่าด้วยพิกัดภาษีศุลกากรและการค้า หรือแกตต์ (General Agreement of Tariff and Trade : GATT) ที่เผชิญปัญหาและอุปสรรคต่อเนื่องแม้ภายหลังสงครามเย็น นำมาสู่การจัดตั้งเป็นกลุ่มความร่วมมือระดับภูมิภาคใหม่ ที่สำคัญ คือ เอเปค หรือพัฒนาความร่วมมือที่แบบแผนระดับภูมิภาค ที่สำคัญ คือ สหภาพยุโรป และอาเซียน มีการรวมกลุ่มความร่วมมือระดับอนุภูมิภาคจำนวนมาก และแม้ภายหลังมีการจัดตั้งองค์การการค้าโลก (World Trade Organization : WTO) แทนแกตต์ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2538 หรือ ค.ศ. 1995 แต่การประชุมกลับเผชิญปัญหาอุปสรรคและการท้าทายจากภายนอก นำมาสู่ความล้มเหลวนับตั้งแต่ พ.ศ. 2546 หรือ ค.ศ. 2003

(1.2.3) การเงินระหว่างประเทศ การผลักดันของสหรัฐอเมริกาให้ประเทศกำลังพัฒนาเปิดเสรีทางการเงินภายหลังสงครามเย็น (ทวิวัฒน์ ปุนทริกวิน, 2544 : 56) ทำให้ไทยเป็นประเทศแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เปิดเสรีทางการเงิน การโจมตีของควอนตัม ฟันด์ (Quantum Fund) กองทุนประกันความเสี่ยง (Hedge Fund) ของจอร์จ โซรอส (George Soros) นำไปสู่วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศไทยใน พ.ศ. 2540 หรือ ค.ศ. 1997 แล้วแพร่กระจายไปทั่วเอเชีย ทำให้กองทุนการเงินระหว่างประเทศที่มีสูตร

สำเร็จ ประกอบด้วย การสร้างเสถียรภาพ (stabilization) การลดกฎระเบียบ (deregulation) การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ (privatization) และการเปิดเสรี (liberalization) แทรกแซงเพื่อปฏิรูปโครงสร้างรัฐ

(1.2.4) ด้านการลงทุนระหว่างประเทศ บริษัทข้ามชาติ (Multinational Cooperations : MNCs หรือ Transnational Cooperations : TNCs) ที่มีศูนย์กลางที่ประเทศหนึ่งแต่มีการลงทุนประเทศอื่น นับเป็นตัวแสดงที่สำคัญ ส่วนใหญ่มาจากประเทศที่พัฒนาแล้วเพื่อลงทุนในประเทศกำลังพัฒนา เพราะมีวัตถุดิบจำนวนมาก มีแรงงานที่มีฝีมือ ราคาถูก สิทธิประโยชน์จากภาษีอากร สิทธิพิเศษจากการส่งออก สอดคล้องกับผลประโยชน์ของประเทศที่รับการลงทุน ด้วยการกำหนดยุทธศาสตร์อุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า และยุทธศาสตร์อุตสาหกรรมเพื่อส่งเสริมการส่งออก จากความต้องการเงินทุนจากต่างประเทศของรัฐบาลประเทศกำลังพัฒนา เพื่อให้เศรษฐกิจขยายตัว การแก้ปัญหาคนว่างงาน ภาวะเงินเฟ้อ การขาดดุลการชำระเงิน การขาดดุลงบประมาณ การขาดดุลการค้า และการถ่ายทอดเทคโนโลยี

(1.2.5) ความช่วยเหลือระหว่างประเทศ การฟื้นฟูยุโรปของสหรัฐอเมริกาภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นที่มาของแผนการมาร์แชล (Marshall Plan) นับเป็นจุดเริ่มต้นของความช่วยเหลือระหว่างประเทศขององค์การระหว่างประเทศ ที่สำคัญคือ สหประชาชาติ ธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ และมหาอำนาจที่สำคัญ คือ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส และญี่ปุ่นภายหลัง นับสำคัญมาจากการต่อต้านการแพร่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์ เพื่อผลประโยชน์แห่งชาติ ญี่ปุ่นนับเป็นประเทศที่ให้ความช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนามากที่สุด และปรารถนาให้ประเทศไทยเป็นประตู (gateway) ผ่านไปสู่กลุ่มประเทศอินโดจีนภายหลังสงครามเย็น ขณะที่ประเทศไทยเคยให้ความช่วยเหลือลาว และกัมพูชานับตั้งแต่ พ.ศ. 2534 หรือ ค.ศ. 1991 การเผชิญกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจใน พ.ศ. 2540 หรือ ค.ศ. 1997 ทำให้ยุติการให้ความช่วยเหลือกับต่างประเทศ และรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ ที่สำคัญ จากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ และญี่ปุ่นผ่านโครงการมียาซาวา (Miyazawa Plan) ใน พ.ศ. 2542 หรือ ค.ศ. 1999

(1.3) ด้านสังคม โลกาวัดันทำให้ทุนและกลไกตลาดที่เกื้อหนุนอำนาจระบบธุรกิจก่อให้เกิดชนชั้นนำที่มีอำนาจ (power elites) เป็นชนชั้นนำที่ได้เปรียบจากการใช้ชีวิต ขณะเดียวกันโลกาวัดันก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงแก่ประชาสังคม (civil society) จำนวนมาก (ธโรธร ตูทองคำ, 2549 : 14-31 – 14-47 ; ธโรธร ตูทองคำ, 2557 : 15-37 – 15-51) จากรูปแบบความขัดแย้งที่แตกต่างจากเดิม ปลดปล่อยความขัดแย้งที่ถูกกดทับเก็บกดปิดกั้น เป็นการต่อสู้ระหว่างระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน (representative democracy) และระบอบ

ประชาธิปไตยแบบเปิดกว้าง (dialogic democracy) ที่เน้นความหลากหลาย (plural) บนชุดความสัมพันธ์แบบใหม่ มีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจทุกด้าน และทำให้ปัญหาทางสังคม สำคัญ คือ เพศ สีมืด เชื้อชาติ คนชายขอบ สิ่งแวดล้อม ศาสนา มีการรวมกลุ่มเป็นประชาสังคมที่เป็นกลุ่มผลประโยชน์ องค์การพัฒนาเอกชน ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม การเมืองภาคประชาชน กลายเป็นปัญหาทางการเมือง จากการเก็บกดปิดกั้น คู่ตรงข้าม ความเป็นอื่น การผลิตซ้ำ และการโยกย้ายอดีตของรัฐและองค์การหรือสถาบันระหว่างประเทศ นำไปสู่การยกกระดับกระบวนทัศน์ (paradigm shift) เพื่ออธิบายเหตุการณ์ ปรากฏการณ์ สถานการณ์ จากตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐมีพื้นที่และบทบาทในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

(2) การเปลี่ยนผ่านประเทศไทยจากบริบทภายใน นำมาสู่การปรับตัวของประเทศไทยสามด้าน ประกอบด้วย ด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

(2.1) ด้านการเมือง จากปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ห้า ทรงปฏิรูปการปกครองแผ่นดินส่วนกลาง ใน พ.ศ. 2435 เพื่อสถาปนารัฐสมัยใหม่ (Modern State) หรือรัฐชาติ (Nation-State) ทดแทนรัฐจารีตแต่เดิม การรวมศูนย์อำนาจของสถาบันพระมหากษัตริย์ทำให้ไทยเป็นรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มีระบบราชการเป็นกลไกการบริหาร (Bureaucratic Administration) ต่อเนื่องมาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่หก และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่เจ็ด

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เพื่อสถาปนาระบอบพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ (constitutional monarchy) ของคณะราษฎร ทำให้ย้ายศูนย์กลางอำนาจจากสถาบันพระมหากษัตริย์มาที่ข้าราชการสมัยใหม่ (Maisrikrod, 1997 : 149) ที่โน้มเอียงไปทางระบอบการปกครองอื่นที่ไม่เป็นประชาธิปไตย การรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ใน พ.ศ. 2500 นำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงจากการสิ้นสุดอำนาจทางการเมืองของคณะราษฎร และความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างส่วนล่าง (infrastructure) จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างกว้างขวาง นำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงโครงสร้างส่วนบน (superstructure) จากเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 มีความเปลี่ยนแปลงระหว่างการปกครองแบบเผด็จการ แบบกึ่งประชาธิปไตย และแบบประชาธิปไตย การปฏิรูปการเมืองนับตั้งแต่ พ.ศ. 2535 ทำให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ถือกำเนิด นำไปสู่การจัดตั้งพรรคไทยรักไทยของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร และชนะการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2544 นำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างกว้างขวาง

(2.2) ด้านเศรษฐกิจ ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของประเทศไทย แบ่งเป็นสามช่วง คือ ช่วงแรก ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ เป็นช่วงก่อนทำสนธิสัญญาเบาริงค์

พ.ศ. 2398 ช่วงที่สอง ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม ที่มีความเปลี่ยนแปลงนับตั้งแต่สนธิสัญญาเบาริงค์ พ.ศ. 2398 ถึงก่อนการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติใน พ.ศ. 2504 ช่วงที่สาม ตั้งแต่การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาตินับตั้งแต่ พ.ศ. 2504 ถึงปัจจุบัน การสะสมทุน ถือกำเนิดทุกระบบเศรษฐกิจ แม้มีความเปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจแบบจารีต แบบศักดินา สูเสรีนิยม ทุนนิยม แบ่งเป็นกลุ่มทุนพระมหากษัตริย์ เจ้านาย และขุนนาง กลุ่มทุนพ่อค้าชาวจีน และกลุ่มทุนพ่อค้าตะวันตก ที่มีความต่อเนื่อง จนภายหลังเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 กลุ่มทุนธนาคารมีบทบาทสำคัญทางการเมือง และสิ้นสุดลงภายหลังวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจใน พ.ศ. 2540 ทำให้กลุ่มทุนสื่อสารและพันธมิตรมีบทบาทครอบงำรัฐจากชัยชนะของพรรคไทยรักไทยในการเลือกตั้งทั่วไปใน พ.ศ. 2544

(2.3) ด้านสังคม การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ทำให้ผู้ปกครองที่รวมกลุ่มระหว่างกัน หวาดระแวงการรวมกลุ่มของราษฎร และสนับสนุนการเป็นประชาสังคมโดยรัฐ (state civil society) ต่อเนื่องแม้ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ที่การรวมกลุ่มมีความหลากหลาย การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างกว้างขวางก่อให้เกิดการขับเคลื่อนความเปลี่ยนแปลงจากประชาสังคมนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2510 จนนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ที่สำคัญ คือ เหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เหตุการณ์วันที่ 17 ถึง 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 แม้มีการสะดุด ความชะงักงัน ปัญหาและอุปสรรคหลายครั้ง มาจากความหวาดระแวงของผู้ปกครอง การปกครองที่เป็นอำนาจนิยม หรือเผด็จการอำนาจนิยม หรือการปกครองของทหาร การรัฐประหารและการปกครองภายหลัง การแพร่ขยายของคอมมิวนิสต์ ความสัมพันธ์จากระบบอุปถัมภ์ จนถึงการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2544

สรุปและอภิปรายผล

การเปลี่ยนผ่านประเทศไทยจากรัฐชาติสู่รัฐตลาดมาจากบริบทภายนอกและบริบทภายใน บริบทภายนอกที่สำคัญมาจากโลกาภิวัตน์ที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ด้านการเมือง จากความเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของรัฐทางด้านดินแดน ประชากร อำนาจอธิปไตย และรัฐบาล การเพิ่มความเข้มข้นและแพร่ขยายแนวคิดและการปกครองระบอบประชาธิปไตย นำไปสู่การปฏิรูปการเมืองอย่างกว้างขวางในประเทศหลายประเทศ ด้านเศรษฐกิจ จากความต่อเนื่องภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นช่วงสงครามเย็น จากความขัดแย้งด้านอุดมการณ์ ที่เป็นปัญหาอุปสรรคทั้งด้านการพัฒนา ระหว่างประเทศ การค้าระหว่างประเทศ การเงินระหว่างประเทศ การลงทุนระหว่างประเทศ และความช่วยเหลือระหว่างประเทศ จนภายหลังสงครามเย็น ก่อให้เกิดความร่วมมือและ

ความขัดแย้งรูปแบบอื่นมีบทบาทแทนที่ และด้านสังคม จากการเปิดกว้างทำให้ประชาสังคม มีบทบาทสำคัญ บนพื้นฐานความสัมพันธ์ชุดใหม่ และทำให้ปัญหาทางสังคมเป็นปัญหาทางการเมือง และจากบริบทภายใน จากความต่อเนื่องของประเทศไทยนับตั้งแต่การก่อกำเนิดรัฐชาติ ทำให้ด้านการเมือง มีความเปลี่ยนแปลงมาจากปัจจัยภายใน จากตัวแสดงที่สำคัญมีบทบาทเปลี่ยนแปลงประเทศ และนำมาสู่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ทำให้พรรคไทยรักไทยชนะการเลือกตั้งทั่วไปใน พ.ศ. 2544 ด้านเศรษฐกิจ ความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์ทำให้มีความเปลี่ยนแปลงจากช่วงการเปลี่ยนผ่านจากระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ สู่ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมนับตั้งแต่สนธิสัญญาเบาริงคิน พ.ศ. 2398 และระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ใน พ.ศ. 2504 ที่ทำให้กลุ่มทุนธนาคารมีบทบาททางเศรษฐกิจการเมือง การถือกำเนิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจใน พ.ศ. 2540 นำมาสู่การสิ้นสุดบทบาท เท่ากับเปิดโอกาสให้กลุ่มทุนอื่นมีบทบาท และจัดตั้งพรรคไทยรักไทยและจัดตั้งรัฐบาล เท่ากับทุนครอบงำรัฐ และด้านสังคม ความเคลื่อนไหวภาคประชาสังคม ที่สำคัญ นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2530 นำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวาง

การเปลี่ยนผ่านประเทศไทยจากรัฐชาติสู่รัฐตลาดมาจากบริบทภายนอกและบริบทภายใน บริบทภายนอกที่สำคัญมาจากโลกาภิวัตน์ที่สอดคล้องตามแนวคิดของโอเฌ (Ohmae, 1990 : 1-223) ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ด้านการเมือง จากการมีส่วนร่วมทางการเมือง ทำให้แนวคิดประชาธิปไตยและการทำให้ประชาธิปไตยเข้มแข็งแพร่ขยายอย่างกว้างขวาง ก่อให้เกิดการปฏิรูปการเมืองตามแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม (constitutionalism) ที่แพร่ขยายทั่วโลก ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านองค์ประกอบของรัฐ ผ่านสถาบันและกระบวนการทางการเมือง ด้านเศรษฐกิจ จากการแพร่ขยายของทุนนิยมก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดฉันทามติของวิลเลียมสัน (Williamson, 1990 : 1-445) และสอดคล้องแนวคิดทุนครอบงำรัฐของเจสซอป (Jessop, 1982 : 7-33) และงานวิจัยเรื่องโลกาภิวัตน์เสรีนิยมใหม่กับความพ่ายแพ้ของรัฐไทยของวินัย ผลเจริญ (2550 : (1)) และด้านสังคม ความเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีสารสนเทศมาสู่การสื่อสารก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างกว้างขวาง และทำให้ประชาสังคมเพิ่มบทบาทตามแนวคิดของไดมอนด์ (Diamond, 1997 : 29-52)

การเปลี่ยนผ่านประเทศไทยจากรัฐชาติสู่รัฐตลาดจากบริบทภายใน ที่สำคัญมาจากการปรับตัวของประเทศไทยมีเงื่อนไขแตกต่างจากประเทศอื่นตามแนวคิดของลิซิท จีร์เวคิน (2537 : 2) ที่เริ่มจากชนชั้นนำตามด้วยชนชั้นกลาง บริบทภายในแบ่งเป็นสามด้าน ด้านการเมือง จากความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์ที่ทำให้โครงสร้างและกระบวนการภายใน

รัฐเปลี่ยนแปลง การจรรโลงประชาธิปไตยและการทำให้ประชาธิปไตยเข้มแข็งเป็นที่มาของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ภายหลังมีการจัดตั้งพรรคไทยรักไทยที่มีแนวคิดประชานิยมสอดคล้องกับวิธานิพนธ์เรื่องนโยบายการหาเสียงแนวประชานิยมกับอำนาจทางเศรษฐกิจ : การศึกษาเชิงเศรษฐกิจการเมืองเกี่ยวกับความสำเร็จในการเลือกตั้งของพรรคไทยรักไทย ของบุษอริยิทธิ์ (2547 : ๖) ด้านเศรษฐกิจ ความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์แสดงถึงบทบาทของกลุ่มทุนที่มีต่อการเมือง เป็นที่มาของการครอบงำการเมืองไทยภายหลังชัยชนะของพรรคไทยรักไทย สอดคล้องกับวิธานิพนธ์เรื่องการเมืองของนโยบายการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย ของวรลัญช์ โรจนพล ที่กลายเป็นทุนครอบงำรัฐ (2551 : ๖) และด้านสังคม แม้ภาคประชาสังคมจะเพิ่มบทบาทมากขึ้นภายหลัง แต่การปรับตัวของรัฐเป็นสภามิตรตามแนวคิดของชยอนันต์ สมุทวณิช (2533 : 276) ทำให้รัฐมีบทบาทครอบงำประชาสังคม

การเปลี่ยนผ่านประเทศไทยจากรัฐชาติสู่รัฐตลาดที่มีสาเหตุมาจากบริบทภายในจากความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์มากกว่าภายนอก ทำให้โน้มเอียงไปทางแนวความคิดเกี่ยวกับรัฐและสังคมในยุคโลกาภิวัตน์จากรัฐชาติสู่รัฐตลาดของชยอนันต์ สมุทวณิช (2544 : 96-104) ที่เน้นบริบทภายในที่นำไปสู่การปรับตัว มากกว่าแนวคิดเรื่องรัฐตลาดของแบบบิสต์ (Babbitt, 2003 : 383-391) ที่เน้นบริบทภายนอก แต่มีรายละเอียดที่แตกต่างจากชยอนันต์ สมุทวณิช เพราะบทบาทของทุนที่ครอบงำรัฐก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงกับสถาบันและกระบวนการทางการเมือง

บรรณานุกรม

- กัญญา ลินทรัตนกุล และวรรณภา โพธิ์น้อย. (2544). “หน่วยที่ 10 การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล,” **ประมวลสาระชุดวิชาสถิติและการวิจัยทางสังคมศาสตร์ หน่วยที่ 8-15**. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- จุมพล นิคมพานิช. (2548). “หน่วยที่ 6 การเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพในทางรัฐศาสตร์,” **เอกสารการสอนชุดวิชาหลักและวิธีวิเคราะห์การเมืองสมัยใหม่ หน่วยที่ 7-15 (ฉบับปรับปรุง)**. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชยอนันต์ สมุทวณิช. (2533). **รัฐ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- (2544). **จากรัฐชาติสู่รัฐตลาด : แนวคิดเกี่ยวกับรัฐและสังคมในยุคโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพฯ : บริษัท พี. เพรส จำกัด.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2547). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.

- ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์. (2544). **ทฤษฎีการพึ่งพิงและทฤษฎีอาชญากรรมแห่งการปลดปล่อย**. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- ธโสธร ตูทองคำ. (2549). “หน่วยที่ 14 องค์การที่ไม่ใช่รัฐกับกระแสโลกาภิวัตน์” **ประมวลสาระชุดวิชาการแสดโลกศึกษา หน่วยที่ 8-15**. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- (2556). “หน่วยที่ 12 ความขัดแย้งทางเศรษฐกิจ” **เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมโลก หน่วยที่ 8-15 (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1)** นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- บุญอริ ยีหมะ. (2547). **นโยบายการหาเสียงแนวประชานิยมกับอำนาจทางเศรษฐกิจ : การศึกษาเชิงเศรษฐกิจการเมืองเกี่ยวกับความสำเร็จในการเลือกตั้งของพรรคไทยรักไทย**. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัฒนาประชาธิปไตย (คพป.), คณะกรรมการ. (2537). **กรอบแนวคิดหลักในการเรียบเรียงบทบัญญัติร่างรัฐธรรมนูญตามแนวรัฐธรรมนูญนิยม (Constitutionalism) (เล่ม 2) ส่วนที่ 1 : ว่าด้วย รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ความสัมพันธ์ของสององค์กรนี้ต่อกัน ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยว่าด้วยคณะกรรมการพิเศษเพื่อยกร่างรัฐธรรมนูญแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ กองกรรมการธิการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- โยธิน แสงวดี. (2554). **เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)**. (อัดสำเนา) นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2528). “การปฏิรูปและการปฏิวัติ” **เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการเมืองการปกครองไทย**. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หน้า 140-154.
- (2537). **วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วินัย ผลเจริญ. (2550). **โลกาภิวัตน์เสรีนิยมใหม่กับความพ่ายแพ้ของประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- วรพิทย์ มีมาก. (2548). “หน่วยที่ 5 การออกแบบการวิจัยเชิงคุณภาพในทางรัฐศาสตร์,” **เอกสารการสอนชุดวิชาหลักและวิธีวิเคราะห์การเมืองสมัยใหม่ หน่วยที่ 7-15 (ฉบับปรับปรุง)**. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

- วรวิทย์ วัฒนพล. (2551). **การเมืองของนโยบายการค้าเสรีไทย-ออสเตรเลีย**. วิทยานิพนธ์
รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- สุภาภรณ์ จันทวานิช. (2535). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Babbitt, Phillip. (2003). **The Shield of Achilles : War Peace and the
Course of History**. London : Penguin Books.
- Bogdan, R. C. and S. K. Biklen. (1998). **Qualitative Research for
Education : An Introduction of Theory and Methods**. Newton :
Allyn and Bacon.
- Diamond, Larry. (1997). “Civil Society and Development of Democracy”
Working Paper, No. 101 Baelona : institute de Ciencias Politiques
I Socials pp. 29-52 in Graeme Gill. (2000). **The Dynamics of
Democratization : Elites, Civil Society and the Transition
Process** New York : St. Martin' s Press.
- Goetz, J. and M. LeCompte. (1984). **Ethnography and Qualitative Design
in Educational Research**. C.A. : Academic Press.
- Guba, E. G. and Y. S. Lincoln. (1989). **Fourth Generation Evaluation**.
C.A. : Sage.
- Jessop, Bob. (1982). **The Capitalist State : Marxist theories and methods**.
Oxford : Martin Robertson and Company Ltd.
- Kirk, J. and M. Miller. (1986). **Reliability and Validity in Qualitative
Research**. C.A. : Sage.
- Maisrikrod, Surin. (1997). “The Making of Thai Democracy : A Study of
Political Alliances Among the State, The Capitalist, and the
Middle Class”. **Democratization in Southeast and East Asia**.
Singapore : Institute of Southeast Asian Studies pp. 141-166.
- McMillan, H. and H. James. (1984). **Educational Research**. C.A. :
Academic Press.

- Neuman, W. Lawrence. (2003). **Social Research Methods : Qualitative and Quantitative Approaches**. New York.
- Ohmae, Kenichi. (1990). **The Borderless World : Power and Strategy in the interlinked Economy**. New York : Free Press.
- Scott, J. (1990). **A Matter of Record Documentary Sources in Social Research** Cambridge : Polity.
- Silverman, David. (2013). **Doing Qualitative research**. 4th ed. Los Angelis : Sage Publications Inc.
- Williamson, John. ed. (1990). **Latin American Adjustment : How Much Has Happened?.** Washington D.C. Institute for International Economics.